

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

μεταχειρίσθη ὡς προϊστάμενος ὑπουργός του τὰς ἐφημερίδας διὰ τὰ εἰπῆ. Καὶ εἶπε ὅτι δὲν πρέπει νὰ γείνουν μονόπλευροι ἐκλογαί». (Γ. Α. Β.). Τροποποιῶ καὶ αὐτὰς τὶς περικοπὰς ὅπως τροποποίησα τὴν πρώτη, πού παρέθεσα: «Ἀνέφερα στὸ χθεσινὸ μου ἄρθρο τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ καθαρῶς οικονομικὰ αἷτια πού, τὴν τελευταία ὀκταετία, ἐπέδρασαν ἔτσι ὥστε νὰ περιορισθῆ ὁ ὄγκος ὁ κοινωνικὸς κυρίαρχος ἀλλοτε τῆς μέσης καὶ μικρῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἀνέφερα συγκεκριμένως πὼς αὐτὲς οἱ τάξεις χάνουν κεφάλαια πού συνολικῶς ὑπερβαίνουν τὰ 100 δισεκατομμύρια, 120 ἑκατομμύρια χρυσῶν λιρῶν, χάνουν καὶ σήμερα, ἀφοῦ τοὺς καταστρέφει ἡ ἐαμοσλαβικὴ ἐγκληματικότης, ἀξιόλογα κεφάλαια, χάνουν μεγάλα ἐν τῷ συνόλῳ εἰσοδήματα μὲ τὰ νοίκια πού χορηγεῖ τὸ ἐνοικιοστάσιο καὶ πού οὔτε μὲ τὴν ἀναλογία τῶν 50% δὲν παρακολουθοῦν τὸν τιμᾶριθμὸ, χάνουν τέλος τὴ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ προπολεμικῶν καὶ σημερινῶν μισθῶν καὶ συντάξεων». — «Τὰ εἶπε μόνος του ὁ κ. Πετιμεζᾶς; Τοῦ εἶπε ἡ Κυβέρνησις νὰ μᾶς τὰ πῆ; Τὰ εἶπε ὡς ὑπουργός ἢ ὡς Πετιμεζᾶς; Ἀδιάφορο. Μιὰ φορά μεταχειρίστηκε τὸν Κρατικὸ Σταθμὸ ὡς προϊστάμενος ὑπουργός του καὶ μεταχειρίστηκε ὡς προϊστάμενος ὑπουργός τους τὶς ἐφημερίδες γιὰ νὰ τὰ πῆ. Καὶ εἶπε πὼς δὲν πρέπει νὰ γείνουν μονόπλευρες ἐκλογές».

Ἡ φορά τῶν πραγμάτων μου ἐπιτρέπει νὰ διαβλέψω τὴ στιγμή πού οἱ συγγραφεῖς μας θὰ ἀκλουθήσουν τὴν ἀρχή, τὴ μόνη ὀρθὴ νομίζω, νὰ γράφουν στὴ φυσικὴ τους γλῶσσα—τὸ συσταίνει καὶ ὁ κ. Τερζάκης σὲ πρόσφατὸ ἄρθρο του—καὶ πού ἀφ' ἑτέρου οἱ δημοσιογράφοι καὶ πολιτικοί, ἀντὶ νὰ γράφουν ὅπως σήμερα στὴν καθαρῶς, πού ἦταν προηγουμένως διαστρεβλωμένη μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ καὶ ἔγινε τώρα μετεμφιεσμένη σύγχρονη, θὰ ἀφαιρέσουν τὰ τελευταία ἀπρηχαιωμένα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ κείμενά τους.

Ὅταν συντελεσθῆ αὐτὴ ἡ μικρὴ προσπάθεια, ἡ γλωσσικὴ πάλη θὰ τερματισθῆ καὶ ἡ γραπτὴ γλῶσσα μας, ἀδίαστη καὶ ἀθρόμητη πιά, θὰ μπορέσῃ νὰ παρουσιάσῃ, μαζί μὲ τὴν εὐλυγισία καὶ τὸ χρῶμα, αὐτὰ τὰ προνόμια τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, καὶ τὴν πιὸ ἐπιμελημένη ἐμφάνισι, τὴν ὠραία γραμμὴ καὶ τὸν ἥπιο τόνο, πού συναντοῦμε σήμερα μόνον σχεδὸν στὰ ἐπίσημα καὶ στὰ ἐπιστημονικὰ κείμενα, τὰ ἀνακατωμένα, δυστυχῶς, ὅπως εἶπαμε, μὲ ὀρισμένους ἀρχαϊκοὺς τύπους.

Ἡ γραπτὴ γλῶσσα θὰ καθορισθῆ τότε σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειές της καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ μας θὰ κερδίσῃ πολὺ, γιὰτὶ ὅ,τι καὶ νὰ ποῦν ὅσοι πρεσβεύουν εἴτε τὴν καθαρῶς, εἴτε τὴ γλῶσσα τῶν χωρῶν μας, σ' ὅλα τὰ μέρη ὅπου ἀνθίσει πνευματικὴ ζωὴ οἱ λογοτέχναι ἔγραψαν στὴ ζωντανὴ γλῶσσα τῶν πόλεων. Καὶ ἔτσι αὐτὴ ἡ γλῶσσα ἐπικράτησε ὑστερα ἀπὸ ὀρισμένο διάστημα. Ἡ διγλωσσία ὅπως παρατηρήθηκε τόσον καιρὸ σὲ μᾶς, δηλαδὴ τὸ ὅτι εἶχαμε μιὰ γλῶσσα γιὰ τὸ θέατρο καὶ ἄλλη γιὰ τὸν πολιτικὸ βίον, ἄλλη μιὰ πάλι γιὰ τὴν ἐπιστήμη κλπ. κουράζει τὸ μυαλὸ καὶ συσκοτίζει τὴ διάνοια. Καινούργια ὁρμὴ θὰ πάρῃ ἀσφαλῶς ἡ Ἑλληνικὴ

σκέψις, πού στοὺς νεώτερους χρόνους δὲν ἔδειξε πολλὴ πρωτοτυπία, ὅταν θὰ καθορισθῆ καὶ θὰ ἐπιβληθῆ ὅλως διόλου ἢ σύγχρονη γλῶσσα.

ΜΑΡΙΑ Π. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καρτεσιανὰ.

Στὶς ἐκδόσεις τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀθῆνας κυκλοφόρησε ἓνα βασικὸ κείμενο τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης, τὸ «Discours de la methode» τοῦ Καρτεσίου, στὸ πρωτότυπο καὶ σὲ μετάφραση στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸν κ. Χρ. Χρησιτίδη, μὲ εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις τοῦ μεταφραστῆ.

Ὁ κ. Χρησιτίδης πιστεύει βαθιὰ στὸ δημοτικισμό καὶ δουλεύει μὲ σύστημα καὶ ἀνιδιοτέλεια γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας. Ἡ σημερινὴ του προσφορὰ εἶναι πολὺ σημαντικὴ γιὰτὶ τὸ περίφημο «Discours» εἶναι πραγματικὰ τὸ κείμενο πού καθιέρωσε ὀριστικὰ τὴ ζωντανὴ γαλλικὴ γλῶσσα ὡς γλῶσσα τῆς σκέψης καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἐξάλλου ἡ καρτεσιανὴ πεζογραφία, καθὼς ξέρει ὁ καθένας, δίνει μὲ τὴν πυκνότητά της, τὴ στερεότητά της, τὴν ἀκριβολογία της καὶ τὴ θαυμαστὴ σαφήνειά της, ἓνα ἀπὸ τὰ τελειότερα παραδείγματα φιλοσοφικοῦ ὕφους πού ὑπάρχουνε στὸν κόσμος. Ἄν ἡ δημοτικὴ μας μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὸ πνευματικὸ αὐτὸ ἐπίπεδο, χωρὶς νὰ διαστρέψῃ ἢ νὰ θολώσῃ τὸ πρωτότυπο, θὰ πεῖ πὼς εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑπηρετήσῃ ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ πιὸ ἐξελιγμένου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Πρέπει νὰ συγχαροῦμε τὸν κ. Χρησιτίδη πού τοποθετεῖ τὸ ζήτημα σὲ τέτοιες θέσεις καὶ πού ἀσφαλῶς βοηθεῖ τὴ λύση του καὶ δίνει εὐκαιρία γιὰ γόνιμες ἀνταλλαγὰς ἀπὸ γνῶμες.

Τὸ σημείωμά μου δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ κρίνει τὴν ἐργασία τοῦ κ. Χρησιτίδη, ἀλλὰ μονάχα νὰ συζητήσῃ τὸ ζήτημα τοῦ τίτλου τοῦ «Discours» πού εἶναι στὸ πρωτότυπο ὁ ἑξῆς: «Discours de la methode pour bien conduire sa raison et chercher la verité dans les sciences».

Ὁ κ. Χρησιτίδης μεταφράζει:

«Λόγος περὶ τῆς μεθόδου γιὰ τὴν καλὴ καθοδήγησι τοῦ λογικοῦ μας καὶ τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀλήθειας στὶς ἐπιστήμες.»

Στὴν εἰσαγωγὴ του διαβάζουμε: «Γιὰ τὴ μετάφραση, χρωστῶ πρῶτα μιὰν ἐξήγησι σχετικὰ μὲ τὸν τίτλο. Θὰ μπορούσα νὰ τὸν μεταφράσω «Λόγος γιὰ τὴ Μέθοδο», ἀλλὰ ὑπάρχει κι ἡ συνέχεια: «γιὰ τὴν καλὴ καθοδήγησι τοῦ Λογικοῦ μας καὶ γιὰ... κλπ.» Τὰ τρία ἀλλεπάλληλα γιὰ θὰ ἔκαναν τὸν τίτλο ἀφόρητο. Ἔτσι, κράτησα τὸν καθιερωμένο τύπο «Λόγος περὶ τῆς Μεθόδου».

Ὁ κ. Χρησιτίδης φαίνεται νὰ παραδέχεται, μὲ λύπη του θέδαια, κάποια ἀδυναμία τῆς δημοτικῆς στὸ σημεῖο αὐτὸ ἂν ὄχι μιὰν ἀδυναμία στὴν ἀκριβολογία, τουλάχιστο μιὰν ἀδυναμία στὸ ὕφος. Τὸν τρώμαξαν τὰ τρία «γιὰ» καὶ προτίμησε τὸ «περὶ». Ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὡστόσο νὰ διαφωνήσω. Εἶμαι σίγουρος πὼς τὸ πρόβλημα δὲν ξεπερνᾷ τὶς δυνατότητές μας καὶ προτείνω παρακάτω ἑξὶ λύσεις:

1. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Τούτῃ ἡ λύση μού φαίνεται ἀφογή καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπὸ λογοτεχνικὴ ἀποψη. Εἶναι μιὰ διατύπωση εὐκολόχρηστη ποὺ δὲν ἐνοχλεῖ κανέναν οὔτε δημιουργεῖ καμιά σύγχυση. Ἄν ὅμως μερικοὶ κρίνουν πὼς πρέπει ν' ἀποφύγουμε τὸ «μὲ τὴν ὁποία», νομίζω πὼς καὶ τὸ «ποῦ» μᾶς ὑπηρετεῖ καλά. Ἔχουμε τότε τὴ δευτέρῃ λύση.

2. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο ποὺ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Κι' αὐτὴ ἡ διατύπωση εἶναι νόμιμη κι εὐκολόχρηστη.

3. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του καὶ νὰ γυρεύει τὴν ἀλήθεια στὶς ἐπιστῆμες». Ἐδῶ δὲν ἔχουμε τὰ τρία «γιὰ» ποὺ φοβόταν ὁ κ. Χρηστίδης, ἔχουμε ὅμως δύο ποὺ εἶναι κι αὐτὰ πολλά. Ἐνας καλὸς πεζογράφος θὰ προτιμήσει νὰ τ' ἀποφύγει. Ἡ λύση αὐτὴ παρουσιάζει ἕνα λογοτεχνικὸ μειονέκτημα, εἶναι ὅμως ἐπιστημονικὰ ὀρθή.

4. «Λόγος ἀπάνω στὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

5. «Λόγος μὲ θέμα τὴ μέθοδο γιὰ νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

6. «Λόγος γιὰ τὴ μέθοδο ὥστε νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά τὸ λογισμό του κλπ.».

Δὲν ἀποκλείω βέβαια νὰ ὑπάρχουν κι ἄλλες λύσεις.

* * *

Ἄφου πιάσαμε τὴ συζήτηση, ἄς προσθέσω καὶ τίς ἀκόλουθες παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

α') Συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Χρηστίδη ποὺ μεταφράζει τὸ «Discours» μὲ τὸ «Λόγος» κι ὄχι μὲ τὸ «Πραγματεία» ἢ «Μεθοδολογία» ποὺ μεταχειρίστηκαν ἄλλοι μεταφραστὲς. Ἄλλωστε ὑπάρχει κι ἡ αὐθεντικὴ ἔρμηνεια τοῦ ὄρου «Discours» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Καρτέσιο σὲ μιὰν ἐπιστολή του, ποὺ ὁ κ. Χρηστίδης τὴ μνημονεύει στὴ σελ. 145: «Δὲ δάξω «Πραγματεία» (Traité), ἀλλὰ «Λόγος (Discours) γιὰ τὴ μέθοδο», γιὰ νὰ δείξω πὼς δὲ σκοπεύω νὰ τὴ διδάξω, ἀλλὰ μονάχα νὰ μιλήσω γι' αὐτήν...»

β') Νομίζω πὼς τὸ «bien conduire» μεταφράζεται πιὸ αὐστηρὰ στὴ γλώσσα μας μὲ τὴ διατύπωση «νὰ ὀδηγεῖ κανεὶς σωστά» παρά μὲ τὸ «καλὴ καθοδήγηση».

γ') Γιὰ τὸ «raison» προτιμότερος, θαρύτερος, μεστότερος μού φαίνεται ὁ ὠραῖος δημοτικὸς ὄρος «λογισμός», παρά τὸ «λογικὸ» ποὺ ὑπερβολικὰ τρίφτηκε καὶ φτήνανε. Ἰπάρχει καὶ τὸ σημαντικὸ προηγούμενο τοῦ Πάλλη ποὺ χρησιμοποίησε τὸν ὄρο στὴ μετάφραση τοῦ Κάντ: «Κριτικὴ τοῦ ἀδόλου λογισμοῦ». Ἡ μόνῃ ἀντίρρηση θὰ εἶταν ἴσως ὅτι μεταχειρίζεται τὸν ὄρο «λογισμός» ἢ μαθηματικὴ ἐπιστήμη μὲ διαφορετικὴ ἔννοια. Δὲ μού φαίνεται ὅμως πολὺ δυνατό νὰ γίνεῖ ποτὲ ἀνάμεσα στὸ μαθηματικὸ «λογισμὸ» καὶ στὴ ἔννοια «raison». Μποροῦμε νὰ δε-

χτοῦμε τὴν περίπτωση σὰ μιὰ ἀπλή καὶ ἀκίνδυνη ὁμωνυμία.

δ) Ὅρισμένα ὀνόματα μεγάλων ξένων κλασικῶν ἔχουν καθιερωθεῖ στὴν πνευματικὴ μας παράδοση μὲ μορφὴ ἐξελληνισμένη: Δάντης, Σαίξπηρος, Σπινόζας, Καρτέσιος, Μολιέρος, Βολταῖρος, Ἐγγελος κλπ. Αὐτὰ, νομίζω, πρέπει νὰ τὰ κρατήσουμε ὅπως μᾶς παραδόθηκαν καὶ ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν πνευματικὴ μας ἱστορία καὶ ἀπὸ αἰσθητικὴ ἀντίληψη.

Εἶναι πιὸ ὠραῖα ἔτσι, μὲ τὴν κάπως ἀρχαιοπρεπὴ ἐπισημότητα ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ παλαιοὶ (πιὸ ὠραῖα, ἐννοῶ, μέσα σ' ἑλληνικὸ κεῖμενο). Προτιμότερο λοιπὸν μού φαίνεται τὸ ὄνομα «Καρτέσιος» ἀπὸ τὸ «Ντεκάρτ» ποὺ υἱοθετεῖ ὁ κ. Χρηστίδης. Ἄλλωστε τὸ «Καρτέσιος» εἶναι καὶ πιὸ πραχτικὸ, γιὰτὶ φανερὰ συνδέεται μὲ τὰ «καρτεσιανός» καὶ «καρτεσιανισμός».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Ὁ Γ. Βιζυηνὸς καὶ τὰ χειρόγραφα του

Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς, ποὺ παρουσιάσθηκε στὸ σπίτι μου ἕνας θράκας πρόσφυξ ἀπὸ τὴ Βιζῶ, συγγενὴς ἀπὸ τὴ γυναίκα του μὲ τὸ Γ. Βιζυηνό. Ἦρθε κομίζοντας ἕνα χειρόγραφο του. Ἐνα χοντρό ἀλμπουμ δερματοδεμένο μὲ πολλὰ φύλλα, κατάργεμο μὲ τραγούδια τοῦ ποιητῆ ἰδιόγραφα. «Σὰς φέρνω, μού εἶπε, τοῦτο τὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὰ πολλὰ του χειρόγραφα, ποὺ περισώθηκαν στὰ 1922 σὲνα κασόνι ὀλόγεμο στὴ Ραιδεστό: στὸν καιρὸ τοῦ διωγμοῦ μας καὶ τῆς φυγῆς μας ἀπὸ τὴ Θράκη. Τί ἀπέγινε ὄλο τὸ κασόνι δὲ γνωρίζω. Μέσα στὴν παραζάλη μας χάσαμε τὰ βγά καὶ τὰ καλάθια».

Τὸ χειρόγραφο μού γέννησε μιὰ ἱερὴ συγκίνηση. Ξεφυλλίζοντάς το δοκίμασα τὴν πικρία πὼς ἕνας ἄνθρωπος σὰν τὸ Βιζυηνό πῆγε μὲ θάνατο πικρὸ, ἀφίνοντας σκόρπιο τὸ ἔργο του, γιὰ νὰ τυραγιέται σήμερα ὁ πνευματικὸς κόσμος νὰ βρῆ τὸ χαμένο του ἔργο καὶ τὸ σκόρπιο. Ἀμέσως ἔγραψα ἕνα ἀρθρίδιο στὸ «Βῆμα» τῆς 22ας Νοεμβρίου καὶ ἀνάγγειλα τὴν ὑπαρξὴ τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ. Τὸ περιέγραφα καὶ εἶπα τὴν ἱστορία του καὶ παρέθεσα μερικὰ τραγούδια του, ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἀπλή, καλλιέροη καὶ εὐγενικὰ λυρική ποίησή του. Τὰ τραγούδια του τὰ ὀνομάζει Λυρικά καὶ εἶναι κατάργεμα τὰ 268 φύλλα μὲ τὸ μέλι τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τοῦ ἀλησμόνητου ποιητῆ, ποὺ ὅσο καὶ περνᾷ ὁ καιρὸς, τόσο καὶ μεγαλύνεται ἡ μνήμη του. Τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἶναι πουθενά καταγραμμένο τὸ περιεχόμενο. Μερικὰ του τραγούδια εἶναι δημοσιευμένα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα εἶναι ἀγνωστα ἴσως. Τὸ χειρόγραφο ἔπρεσε καὶ σὲ χέρια ἄλλα. Ὁ καθηγητῆς κ. Ξηρέας τὸ εἶχε ἀρκετὸν καιρὸ, ὅπως καὶ ὁ διευθυντῆς τῆς βιβλιοθήκης του Ἄημου Πειραιῶς κ. Κλώνης καὶ ἄλλοι, ὅπως μού εἶπεν ὁ συμπατριώτης μου κάτοχος τοῦ χειρογράφου. Πολλὰ του φύλλα εἶναι ἀποκολλημένα καὶ τσαλακωμένα, λείπουν καὶ πολλὰ στὴν ἀρχὴ ἀποκομμένα ὀλότρελα.